

باسمه تعالی وله الحمد

۲۰۷مین سمینار علمی کانون زبان قرآن با موضوع:

نقش نشانه‌های لفظی در پاراگراف‌بندی سوره‌های قرآن

جناب آقای دکتر محمد تیموری

۱۴۰۲/۱۰/۱۹

کلیه حقوق برای صاحب اثر و مؤسسه فرهنگی هنری کانون نشر و ترویج زبان قرآن محفوظ است

دوستان و هفتمین سمینار علم

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد علوم و تحقیقات

دانشکده حقوق، الهیات و علوم سیاسی

عنوان رساله دکتری علوم قرآن و حدیث:

نقش نشانه های لفظی در بخش بندی
موضوعی سوره های قرآن کریم،
با تمرکز بر سوره های
حجرات، احزاب، رعد، فتح و مائده

استاد راهنما: دکتر محمدرضا آرام

استاد مشاور: دکتر سید محمدرضوی

دانشجو: محمد تیموری پاییز 1402

تفسیر قرآن کریم

به روشهای مختلف انجام می شود

- از جمله تفسیر ساختاری
- بجای محوریت آیات، تفسیر با محوریت سوره ها صورت می گیرد.

❖ مبنای این روش نوین تفسیری،

✓ تناسب آیات

✓ انسجام سوره

✓ هر سوره دارای هدف و موضوع محوری است

✓ و یک روح کلی و هدف و غرض اصلی در هر سوره حاکم است

❖ سایر مباحث و موضوعات هر سوره

✓ به طور منطقی با هدف کلی سوره هماهنگ و مرتبط هستند

✓ حول آن موضوع محوری می چرخند

هر سوره دارای جامعیتی واحد تحت عنوان

عمود،

موضوع محوری یا

جان و روح سوره است

سوره سامانه‌ای است که

از اجزاء مختلفی تشکیل شده

هر یک از این اجزاء دارای وظایفی بوده

به رغم اینکه آیات سوره های قرآن به ظاهر

پراکنده است

سوره را برای رسیدن به هدفی خاص

و استخراج موضوع محوری یاری می کنند.

لذا در روش تفسیر ساختاری، یکی از گامهای اساسی

برای رسیدن به ساختار سوره:

❖ تقسیم سوره به واحدهای معنایی و موضوعی (پاراگرافبندی)

با توجه به این نکته که،

□ سبک و نظام گفتاری با نظام نوشتاری متفاوت است

□ هر نظام شاخصه‌های مخصوص به خود را دارد

□ شاخصه‌های این دو در عین تفاوت دارای مشترکاتی نیز هستند.

□ از جمله شاخصه‌های مشترک این دو نظام، پاراگرافبندی متن است،

□ هر نظام علائم پاراگرافبندی متفاوتی دارد.

□ در متن نوشتاری، برای نشانه‌گذاری از علائم بصری و

□ در متن گفتاری، علائم از الفاظ یا نکات دستوری استفاده می‌شود.

پژوهش حاضر بدنبال پاسخ این سؤال است که:

نقش نشانه‌های لفظی در تقسیم‌بندی موضوعی

سوره‌های قرآن کریم چیست؟

سؤالات فرعی:

1. نشانه‌های لفظی مؤثر در تقسیم‌بندی موضوعی سوره‌ها کدامند؟
2. نشانه‌های لفظی، چگونه بر ساختار سوره تأثیر می‌گذارند؟ آیا تنوع موضوعات و مضامین، تغییرات مکرر ضمائر، تعویض گوینده و تغییر مخاطب، به قول نولدکه از معایب قرآن کریم به شمار می‌روند، یا از عوامل مؤثر در ایجاد ساختار سوره می‌باشند؟
3. علاوه بر خطابات، چه شواهد و نشانه‌هایی در تعیین ساختار سوره دخیلند؟
4. قواعد حاکم بر تقسیم‌بندی سوره بر مبنای نشانه‌های عام و خاص چیست؟
5. کدامیک از سوره‌ها مشمول این قواعد می‌باشند؟

سؤال خارج از مأموریت رساله:

آیا با استفاده از این روش، می‌توان اجزاء ساختاری سوره را تعیین، و به منظور استخراج هدف و موضوع محوری سوره مورد استفاده قرار داد و پاسخی بر ادعای مخالفین تناسب و انسجام سوره‌های قرآن کریم، از جمله مستشرقان ارائه نمود؟

در این پژوهش

1. با مطالعه چندین سوره، برخی شواهد و نشانه‌های لفظی کشف شد.
2. به منظور بیان روشن مطالب و بررسی نتایج، قواعدی استخراج، و در خصوص پنج سوره پیاده، و نتایج تقسیم‌بندی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

□ تمرکز این پژوهش بر سوره‌های پنج‌گانه بود:

❖ احزاب

❖ حجرات

❖ مائده

❖ رعد

❖ فتح

3. با توجه به تنوع سوره‌ها،

- احتمالا این روش در مورد تمام سوره‌های قرآن کریم قابل اجرا نخواهد بود
- ولی تعداد سوره‌های مشمول این روش خیلی زیاد است،
- لیکن پرداختن به تمام آنها خارج از حوصله و مأموریت این رساله است.

1) سبک قرآن کریم، گفتاری (خطابی) است.

با این وجود

اصول پاراگراف‌نویسی

در سرتاسر قرآن کریم حاکم است.

قرآن کریم کلام خداوند است که

- آیات آن به طور پراکنده و در موارد متعدد نازل شده و
- بصورت توفیقی به بخش‌های مختلفی تحت عنوان سوره تقسیم شده است

دویست و هفتاد و سه سوره علمی
کانون زبان قرآن

2) هر یک از سوره‌ها از پاراگراف‌هایی تشکیل شده‌اند.

3) هر یک از این پاراگراف‌ها از موضوعات و مضامین متنوعی تشکیل شده‌اند.

4) هر پاراگراف از تعدادی آیه تشکیل می‌شود

5) پاراگراف‌ها از بخش‌های
اساسی سوره‌ها هستند که با
ایجاد پیوند در میان آیات،
نقش سلول اصلی و سازنده
را در متن زنده، پویا و
ساختارمند سوره ایفا می‌کنند.

6) پراگرافها به عنوان اجزاء ساختاری
سوره، منطبق با شاخصه‌های نظام گفتاری،
برای تأمین هدف و موضوع محوری سوره،
ضروری و متناسب بوده و خواننده را در
مجموع، یک گام به درک کامل‌تر هدف و
موضوع محوری سوره نزدیک‌تر می‌کنند.

7) تغییرات مکرر ضمائر،

تعویض گوینده و تغییر

مخاطب در تعیین محدوده

این پاراگرافها به عنوان

اجزاء ساختاری سوره

مؤثرند.

نولدکه این تغییرات را از
معایب قرآن بر می شمارد

درحالیکه از نظر این پژوهش،

این تغییرات یکی از غرایب قرآن کریم بوده
و سنگ بنای ساختار سوره های قرآن کریم
را تشکیل می دهند.

8 (تغییر مخاطب را می‌توان نوعی از التفات در نظر گرفت.

مستنصر میر معتقد است که تغییرات مخاطب «که در متن قرآن بسیار پر بسامد است، نشان بارزی از ماهیت شفاهی قرآن است».

اینکه قرآن کریم نمونه‌ای از یک کلام شفاهی است، چیزی از اهمیت آن به عنوان یک متن تأثیرگذار نمی‌کاهد؛ بلکه برعکس، به نظر می‌رسد خصایص شفاهی کلام وحی، همچون کاربرد قالب‌های خطابی و تغییر مخاطب، پویایی متن را افزایش و قدرت قرآن را در قالب متنی تقویت کرده است.

9) تعریف پاراگراف (بخش):

الف) این تعریف از کلیدی ترین محورهای این پژوهش می باشد.

در بخش (پاراگراف)، به لحاظ ساختاری، ساختمان نسبتاً ساده‌ای دارد و از سه قسمت اصلی تشکیل شده است:

1. جمله یا جملات طرح موضوع (مقدمه)

2. جمله یا جملات پشتیبان

3. جمله یا جملات پایانی (نتیجه‌گیری)

ب) آیات قرآن نیز عموماً دارای چنین روندی هستند:

آیات خطابی صدری، قسمت اول پاراگراف هستند و «بند»
خطابی» را تشکیل داده و وظیفه طرح موضوع را به عهده
دارند (رتبه یک).

آیات خطابی میانی، قسمت دوم و «بند میانی» را تشکیل
می‌دهند و وظیفه بیان مثال، توضیح، تشریح یا تخصیص
موضوع را به عهده دارند (رتبه دو)،

آیات غیر خطابی، قسمت سوم و «بند غیابی» را تشکیل می‌-
دهند و وظیفه تکمیل نمودن توضیحات موضوع و نتیجه‌گیری
را به عهده دارند (رتبه سه).

به عنوان مثال، 7 آیه اول سوره فتح تشکیل
یک پاراگراف را می‌دهند؛ زیرا آیه 8 خطابی
جدید است و بیانگر آغاز پاراگرافی جدید |

آیات	سوره ۴۸: الفتح جزء: ۲۶	توضیح	نوع خطاب	نوع جمله	مخاطب
۱	۲	۳	۴	۵	۶
	بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ				
۱	إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُّبِينًا ﴿١﴾		صدری	تکلم خدا	رسول
۲	لِيَغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ وَيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَيَهْدِيَكَ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا		میانی	خبری	رسول
۳	وَيَنْصُرَكَ اللَّهُ نَصْرًا عَزِيمًا ﴿٣﴾		میانی	خبری	رسول
۴	هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ لِيَزِدُوا إِيمَانًا مَعَ إِيمَانِهِمْ وَلِلَّهِ جُنُودٌ		غیابی	خبری	عام
۵	لِيَدْخُلَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَيُكَفِّرُ عَنْهُمْ		غیابی	خبری	عام
۶	وَيُعَذِّبُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ الظَّالِمِينَ بِاللَّهِ ظَنَّ السَّوْءَ عَلَيْهِمْ		غیابی	خبری	عام
۷	وَلِلَّهِ جُنُودُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيمًا حَكِيمًا ﴿٧﴾		غیابی	خبری	عام
۸	إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٨﴾		صدری	تکلم خدا	رسول

مؤمنين	ندا-امر	صدرى	يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ وَجَاهِدُوا فِي سَبِيلِهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٣٥﴾	٣٥
عام	خبر	غيايى	إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ أَنَّ لَهُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لِيَفْتَدُوا بِهِ مِنْ عَذَابِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَا تُقْبَلُ مِنْهُمْ تَتَذَكَّرُ لَهُ نَفْسٌ ﴿٣٦﴾	٣٦
عام	خبر	غيايى	يُرِيدُونَ أَنْ يُخْرِجُوا مِنَ النَّارِ وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنْهَا وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّقِيمٌ ﴿٣٧﴾	٣٧
مؤمنين	امر	ميانى	وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جَزَاءً بِمَا كَسَبَا تَكَالًا مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٣٨﴾	٣٨
عام	خبر	غيايى	فَمَنْ تَابَ مِنْ بَعْدِ ظُلْمِهِ وَأَصْلَحَ فَإِنَّ اللَّهَ يَتُوبُ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٣٩﴾	٣٩
رسول	استفهام	صدرى	أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ يُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (٤٠)	٤٠
رسول	ندا-نهي	صدرى	يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ لَا يَحْزَنْكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ مِنَ الَّذِينَ قَالُوا آمَنَّا بِأَفْوَاهِهِمْ وَلَمْ تُؤْمِنْ قُلُوبُهُمْ وَمِنَ الَّذِينَ جَعَلُوا بَيْنَهُمُ الْبُرُخَّاسَ عَلَيْهِمْ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ	٤١

نکته مهم:

ادبیات و نگارش و حتی کلام، همچون فرمول ریاضی نیستند

که برای بیان مطلب، حتماً تمامی اجزاء فرمول تأمین شوند.

قرآن کریم هم از این امر مستثنی نیست، بسته به اهمیت موضوع و حتی برخی مسائل بلاغی، و گاهی به جهت بیان «معارفی»، هر یک از بندهای هر بخش، ممکن است حذف شوند؛ در برخی موارد، بخش (پاراگراف) فقط شامل یک «بند» است.

هر «بند» و حتی یک بخش می تواند شامل یک آیه باشد.

در ساختار پاراگراف نیز، استثنائاتی به چشم می خورد.

به عنوان مثال، گاهی در یک پاراگراف، طرح موضوع و بیان توضیحات و نتیجه گیری، طی آیات **کلاً خطابی** و یا **کلاً غیابی** و یا ترکیبی از این حالات اتفاق می افتد.

مثلاً سوره کوثر کلاً یک پاراگراف خطابی است.

بخش اول سوره مؤمنون کلاً غیابی است؛

ولی در هردو، موضوع مطرح و نتیجه گیری می شود.

سورة توحيد

محتوا: توحيد

ساختار: یک بخش دو بندی.

فلسفه وجود قل در ابتدای بعضی آیات و سور؟

لفظ «قل» سوره را دو «بند» ی کرده است.

از نظر ساختاری: با وجود لفظ «قل» این مراد ساختاری حاصل شده است.

از نظر محتوایی: ساختار موجب تفکیک

توحید ذاتی و توحید صفاتی و افعالی ربوبی شده است.

سورة كوثر

محتوا: كوثر نبی (ص)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ (1)
فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَأَنْحَرْ (2)
إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ (3)

سُورَةُ الْكَوْثَرِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ (1) فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَأَنْحَرْ (2)
إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ (3)

بر عالمیان رحمت رحمان زهراست
در هر دو جهان سرور نسوان زهراست
نوری که دهد شاخه طویی، از اوست
«کوثر» که خدا گفته به قرآن، زهراست

مرحوم حسان

مأموریت این پژوهش:

10) بخش‌بندی (پاراگراف‌بندی)

موضوعی سوره

به روشی جدید و قاعده‌مند،

با استفاده از شواهد و نشانه‌های لفظی است.

11) منظور از نشانه‌های لفظی در قرآن کریم

عبارت است از الفاظ یا نکات دستوری‌ای

که شنونده یا تلاوت‌کننده قرآن کریم

با شنیدن یا دیدن آن متوجه شروع مطلب، حکایت یا موضوعی جدید در آیه پیش‌رو می‌شود.

12) نشانه‌های لفظی احصاء شده در این

پژوهش را به دو دسته تقسیم می‌کنیم:

نشانه‌های لفظی خاص و عام

شواهد لفظی عام

احصاء شده در این پژوهش برای پاراگراف بندی

(و نه فصل بندی) عبارتند از :

1. قَسَم در ابتدای آیه، آغازگر بخش (پاراگراف) جدید است.

2. لفظهایی که آغازگر حکایات هستند، فی الواقع آغازگر بخش

و پاراگراف جدیدی با محتوای حکایت و داستان می‌باشند؛ مانند اِذْ (انفال: 9)، وَ اِذْ (انفال: 7)، یَوْمَ (مائده: 109)، وَ یَوْمَ (فصلت: 19)، وَ اِذْ (اعراف: 175)، وَ اِذْ (مریم: 16)، وَ اِذْ کَرُوا (اعراف: 74) و غیره .

تذکر: وجه غالب این الفاظ نشان از بیان حکایات دارد،

لیکن استثنائاتی هم وجود دارد؛

❖ شواهد و نشانه‌های لفظی (ادامه)

3. عباراتی نیز در قرآن کریم وجود دارد که خود بیانگر حکایات و آغازگر بخش حکایت هستند؛

مانند **وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ... (هود: 25) و (اعراف: 59)**

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ... (هود: 96)،

أَلَمْ نُرِ الْإِنْسَانَ خَائِدًا... (بقره: 258)،

مَنْ أَتَكَ حَيْثُ ضَيْفٍ إِبْرَاهِيمَ الْمُكْرَمِينَ (24)،

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَىٰ الْكِتَابَ... (بقره: 87)، وَنَبِّئْهُمْ عَنْ ضَيْفِ إِبْرَاهِيمَ (حجر: 51)،

وَلَقَدْ كَذَّبَ أَصْحَابُ الْحِجْرِ الْمُرْسَلِينَ (حجر: 80) و ...

❖ شواهد و نشانه‌های لفظی (ادامه)

نشانه‌های لفظی خاص

عبارتند از

خطاب خداوند یا **تکم** الله تعالی.

الف - خطابات خداوند متعال:

این نوع خطابات خود به دو دسته تقسیم می‌شوند:

1- **خطاب ندایی** (مانند: ایها الذین آمنوا، یا ایها الناس، یا بنی

آدم، یا اهل الكتاب، یا معشر الجن والانس، یا ایها النبی، یا نساء النبی، یا ایها المزمّل، یا ایها المدثر و ...).

❖ شواهد و نشانه‌های لفظی (ادامه)

2- خطاب غیر ندایی

(مانند: خطابات خداوند نسبت به پیامبر اکرم (ص) و یا غیر ایشان تکلم

ب - تکلم خداوند متعال (وحده یا مع‌الغیر): یعنی گوینده سخن به عنوان متکلم، الله تعالی است که بصورت خبری، امری یا استفهامی و غیره مطلبی بیان می‌شود.

تکلم مانند خطاب عمل می‌کند؛

صدری دارد و میانی

13) شاخص‌ترین نشانه لفظی «خطاب»

است: صدوری دارد و میانی.

14) منظور از **خطاب**، وحی (خطاب) الهی به مخاطب کلی قرآن، یعنی حضرت ختمی مرتبت (ص) نیست، بلکه منظور این است که، **روی سخن خداوند متعال در هرآیه با کیست و چه کسی مورد خطاب قرار گرفته است؟**

15) شامل خطاب غیرخدا به غیرخدا نمی‌شود.

16) تغییر خطاب حتی با مخاطب یکسان از ندایی به غیرندایی (و بالعکس) موجب تغییر پاراگراف می‌شود.

17) منظور از مخاطب در این نوشتار، مخاطبِ حضوری است. صحبت رو در رو.

18) از هر خطاب تا خطاب بعدی، یک پاراگراف را تشکیل می‌دهد هر پاراگراف در مورد موضوعی خاص است

19) از هر خطاب تا خطاب بعدی، یک پاراگراف را تشکیل می‌دهد هر پاراگراف در مورد موضوعی خاص است.

20) تغییر رتبه (از آیه خطاب میانی به آیه خطاب صدری) موجب تغییر موضوع و بخش است.

21) مراحل اجرایی این روش

با بکارگیری قواعد این روش، در ابتدا،

تقسیم‌بندی موضوعی سوره

بدون توجه به محتوای آیات

صورت می‌گیرد.

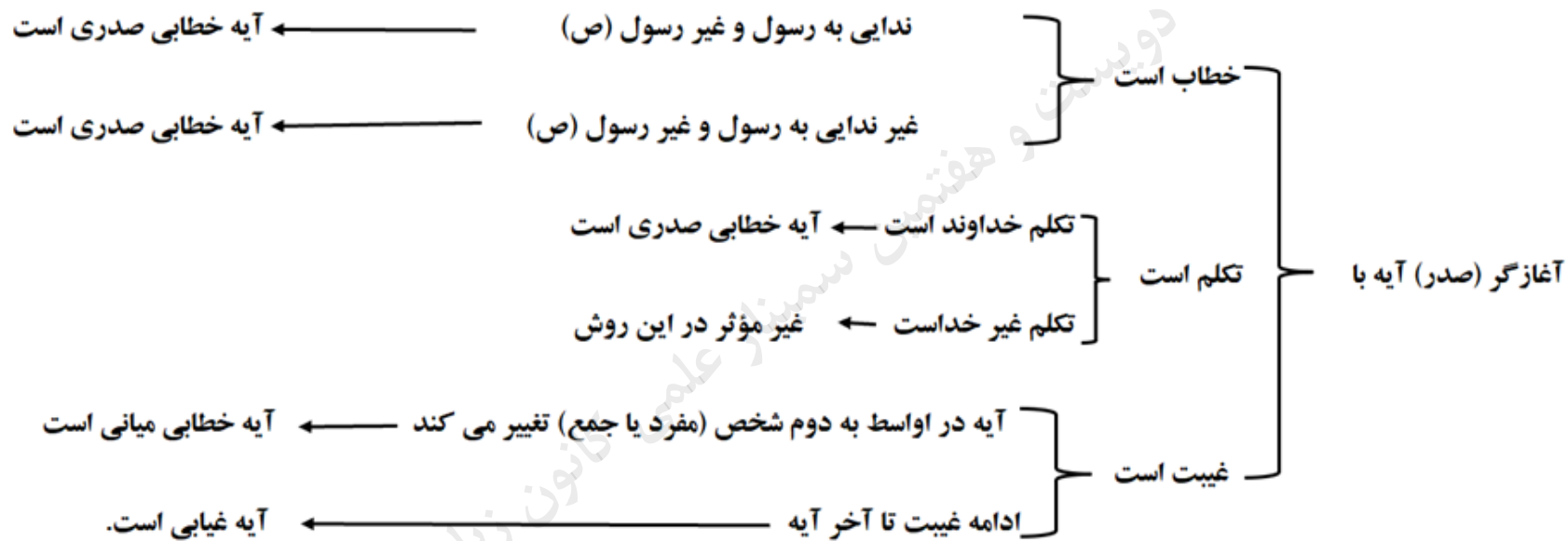
(سپس با یک مرور کلی به محتوای آیات،

جزئیات پاراگراف‌بندی اصلاح می‌شود.)

22) هر خطاب آغازگر

- بخشی جدید و
- موضوعی جدید است
- تغییر خطاب و مخاطب جدید، نویدبخش شروع پاراگرافی جدید و موضوعی جدید است.
- آیات غیرخطابی بعدی مکمل موضوع بخش هستند.

(۲۳) بطور کلی سبک خطابی آیات قرآن کریم چنین است:

بخش بندی سوره حجرات
با استفاده از قواعد پیشنهادی این پژوهش،
ذیلاً ارائه می گردد.

24) قواعد پیشنهادی تقسیم‌بندی روشمند سوره به بخش (پاراگراف)

و استخراج موضوع محوری و ...

- قاعده ۱:** هر دسته‌آیاتی که با آیه‌ای خطابی (حضوری) آغاز و تا آیه خطابی غیرمتوالی بعدی ادامه می‌یابد، «بخش» (پاراگراف) نامیده می‌شود.
- قاعده ۲:** هر «بخش» (پاراگراف) حداکثر دارای سه قسمت است که به ترتیب عبارتند از: خطابی صدری، خطابی میانی و غیابی (غیر خطابی)، و هر قسمت را «بند» می‌نامیم؛ البته لزوماً تمامی بخش‌ها دارای هر سه بند نمی‌باشند و ممکن است بخش از یک یا دو یا سه بند تشکیل شود.
- قاعده ۳:** هر «بند» شامل یک یا چند آیه خطابی صدری، خطابی میانی یا غیابی است.
- قاعده ۴:** آیات شامل تکلمات «الله تعالی» (وحدّه یا مع‌الغیر) و خطاب مستقیم ایشان (ندایی یا غیرندایی) به دیگران، آیات خطابی نامیده می‌شوند و فقط چنین خطابات (که در آنها خطابگر خداوند است) موجب تغییر پاراگراف می‌شوند.
- قاعده ۵:** مخاطب آیه اول بخش، رسول اکرم (ص) یا دیگران هستند و در آیات خطابی متوالی با مخاطب یکسان، آیه دوم آغازگر بخش جدید نیست و تکمیل‌کننده «بند» اول بخش محسوب می‌شود.
- قاعده ۶:** تغییر مخاطب از رسول اکرم (ص) به غیر ایشان و بالعکس، موجب تغییر موضوع و آغاز بخشی جدید می‌شود.
- قاعده ۷:** آیات ندایی همیشه آغازگر بخش هستند؛ مگر آیات ندایی متوالی با مخاطب یکسان، که در این صورت، آیه دوم آغازگر بخش جدید نیست و تکمیل‌کننده «بند» اول بخش محسوب می‌شود.
- قاعده ۸:** آیه خطابی صدری بعد از آیه ندایی (و بالعکس)، حتی با مخاطب یکسان، موجب تغییر موضوع و آغاز بخش جدید می‌شود؛ مگر اینکه در حکم آیه قبل باشد.
- قاعده ۹:** تغییر ترتیب بندها (تغییر رتبه) موجب آغاز بخشی جدید خواهد شد.
- قاعده ۱۰:** در دو آیه همجوار، اگر به وضوح مشخص باشد که آیه دوم (با توجه به ظاهر یا معنای آن) ادامه آیه قبل است، از نظر خطابی یا غیرخطابی بودن، در حکم آیه قبل و جزء بخش جاری محسوب می‌شود.
- قاعده ۱۱:** پاراگرافی که با آیه خطابی میانی آغاز شود، زیربخش نامیده می‌شود.
- قاعده ۱۲:** آیات مشتمل بر داستان (حکایت) بخش مستقلی را تشکیل می‌دهند و مخاطب آنها رسول اکرم (ص) بوده و علامت مشخصه آنها الفاظی چون «وآذ»، «وآتل»، «أذکر»، «وآذکروا» و غیره در ابتدای آیه می‌باشد.
- قاعده ۱۳:** خطابات درون حکایات، آغازگر بخش و پاراگراف جدید نمی‌باشند.

24) قواعد پیشنهادی تقسیم‌بندی روشمند سوره به بخش (پاراگراف)

و استخراج موضوع محوری و ... (ادامه)

قاعده ۱۴: آیات انتهایی «بند» غیابی را که بیانگر حکمی کلی، سنت، قانون کلی و مطلبی اصلی هستند، می‌توان به عنوان بخش فرعی یا ادامه بخش جاری در نظر گرفت، و حتی در صورت تفکیک به عنوان بخش فرعی، می‌توان آنها را با بخش اصلی، بطور یکجا جمع‌بندی موضوعی نمود.

قاعده ۱۵: آیات انتهایی «بند» غیابی مشتمل بر جمله معترضه، مثل (مدثر: ۳۱)، دعا و گفتگوی غیرخدا با غیرخدا (مدثر: آیات ۴۲ تا ۴۷) در روند تعیین بخش‌ها و ... فاقد تأثیر هستند، یعنی بدون در نظر گرفتن آنها، روند تقسیم‌بندی‌ها اجرا می‌شود؛ البته در نهایت جزء بخش جاری محسوب می‌شوند و توضیح، تکمله، مثال، نتیجه‌گیری یا ... برای بخش به‌شمار می‌روند و تشخیص آنها اغلب با توجه به محتوای آنها صورت می‌گیرد.

قاعده ۱۶: آیات انتهایی «بند» غیابی که با مؤکدات یا اسماء جلاله (و صفات الله تعالی) شروع شده باشند - همچنین آیات خطابی بعد از «بند» غیابی که ادامه بخش محسوب می‌شوند - بخش (فرعی) به‌شمار می‌روند، لیکن می‌توان آنها را با بخش اصلی، بطور یکجا جمع‌بندی موضوعی نمود.

قاعده ۱۷: آیات انتهایی «بند» غیابی، شامل پرسش و پاسخ غیابی خداوند، بخش (فرعی) به‌شمار می‌روند، لیکن می‌توان آنها را با بخش اصلی، بطور یکجا جمع‌بندی موضوعی نمود.

قاعده ۱۸: هر فصل شامل چند بخش قریب‌المضمون می‌باشد و برای فصل‌بندی از اصول پاراگراف‌بندی (بخش مقدمه، بخش پشتیبان و بخش نتیجه‌گیری) استفاده می‌شود.

قاعده ۱۹: موضوع محوری فصول با استفاده از موضوعات محوری بخش‌ها و با استفاده از اصول پاراگراف‌نویسی (موضوع محوری بخش مقدمه و نتیجه‌گیری) و توجه به کلیات موضوع محوری بخش‌های میانی و حکایات و آیات خاص بدست می‌آید.

قاعده ۲۰: هر قسم شامل چند فصل قریب‌المضمون می‌باشد و برای قسم‌بندی از اصول پاراگراف‌بندی (بخش مقدمه، بخش پشتیبان و بخش نتیجه‌گیری) استفاده می‌شود.

قاعده ۲۱: موضوع محوری قسم با استفاده از موضوعات محوری فصل‌ها و با استفاده از اصول پاراگراف‌نویسی (موضوع محوری فصل مقدمه و نتیجه‌گیری) و توجه به کلیات موضوع محوری فصل‌های میانی و حکایات و آیات خاص بدست می‌آید.

قاعده ۲۲: موضوع محوری سوره با استفاده از موضوعات محوری فصول (یا قسم‌ها در صورت وجود) و با استفاده از اصول پاراگراف‌نویسی (موضوع محوری فصل مقدمه و فصل نتیجه‌گیری) و توجه به کلیات موضوع محوری فصل (یا فصول) پشتیبان و حکایات و با توجه به غرر آیات (آیات موضوع قواعد ۱۴ و ۱۵) استخراج می‌شود.

قاعده ۲۳: در سوره‌های کوتاه (شامل حداکثر ۲ فصل)، بخش اول فصل اول، مقدمه سوره و بخش آخر فصل آخر، مؤخره سوره محسوب می‌شود.

قاعده ۲۴: در سوره‌های بلند (شامل حداقل ۳ فصل)، فصل اول سوره، مقدمه سوره محسوب می‌شود، و فصل آخر، مؤخره سوره.

شماره آیات	سوره حجرات، ۴۹ - جزء: ۲۶	توضیح	نوع خطاب	نوع جمله	مخاطب خاص (عام)	بند	موضوع و پیام آیات	شماره بخش	بزرگش حاضر - شماره بخش	موضوعات اصلی بخش	پیام و موضوع محوری بخش	تذکره قرآن - جزء (بخش)	حوی - بخش	خامه کی - بخش	رکوعات	دهیات نزول	المنزات - سیاق	خامه گر - گفتار	پیام و موضوع محوری فصل	موضوع محوری سوره	
۱	۲	بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ (۱)																		۲۰	
۱		يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْدُمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ (۱)	صدری	نداء - نهی	مؤمنین	۱	لزوم تبعیت محض از الله تعالی و رسولش و رعایت تقوای الهی	۱		لزوم تبعیت محض از الله تعالی و رسولش و رعایت تقوای الهی	لزوم تبعیت محض از الله تعالی و رسولش و رعایت تقوای الهی									۱۹	
۲		يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ أَنْ تَحْبَطَ أَعْمَالُكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ (۲)	صدری	نداء - نهی	مؤمنین		لزوم رعایت ادب در پیشگاه رسول الله ص														۱۸
۳		إِنَّ الَّذِينَ يَعْضُونَ أَصْوَاتَهُمْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ أُولَئِكَ الَّذِينَ امْتَحَنَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ لِلتَّقْوَى لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ عَظِيمٌ (۳)	غیابی	خبر	عام	۲	توصیف رعایت کنندگان ادب در پیشگاه رسول الله ص به تقوی														۱۷
۴		إِنَّ الَّذِينَ ينادونك من وراء الحجرات أكثرهم لا يعقلون (۴)	میانی	خبر	رسول	۳	عدم رعایت ادب در خطاب به رسول الله ص نشان به عقلی است	۲		۳- لزوم رعایت ادب و ممانعت صوری در مواجهه و خطاب رسول الله ص	لزوم رعایت ادب و ممانعت صوری در مواجهه و خطاب رسول الله ص									۱۶	
۵		وَلَوْ أَنَّهُمْ صَبَرُوا حَتَّى تَخْرُجَ إِلَيْهِمْ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ (۵)	میانی	خبر	رسول		لزوم رعایت ممانعت و صبوری در مواجهه با رسول الله ص														۱۵
۶		يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَأٍ فَتَبَيَّنُوا أَنْ تُصِيبُوا قَوْمًا بِجَهَالَةٍ فَتُصْحَبُوا عَلَيَّ مَا فَعَلْتُمْ نَادِمِينَ (۶)	صدری	نداء - امر	مؤمنین	۴	لزوم تحقیق در خصوص خبر فاسق	۲			۳- لزوم تحقیق در خصوص خبر فاسق و تزیین ایمان مؤمنین و اکراه کفر و فسق و عصیان هستند	لزوم تحقیق در خصوص خبر فاسق و تزیین ایمان مؤمنین و اکراه کفر و فسق و عصیان هستند									۱۴
۷		وَأَعْلَمُوا أَنْ فِيكُمْ رَسُولَ اللَّهِ لَوْ يُطِيعُكُمْ فِي كَثِيرٍ مِنَ الْأَمْرِ لَعَنِتُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ حَبِيبٌ إِلَيْكُمْ الْأِيمَانَ وَزَيْنَةً فِي قُلُوبِكُمْ وَكَرَهُ إِلَيْكُمْ الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ أُولَئِكَ هُمُ الرَّاشِدُونَ (۷)	صدری	امر	مؤمنین		تزیین ایمان در قلوب مؤمنین و اکراه کفر و فسق و عصیان														۱۳
۸		فَضُلًا مِنَ اللَّهِ وَنِعْمَةً وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ (۸)	غیابی	خبر	عام	۵	این ها فضل و نعمت الهی هستند														۱۲
۹		وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا فَإِنْ بَغَتْ إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرَى فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتَّى تَفِيءَ إِلَى أَمْرِ اللَّهِ فَإِنْ فَاتَتْ فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَأَقْسِطُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الِتِّمَّ الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ (۱۰)	میانی	امر	مؤمنین	۶	لزوم اصلاح بین دو طایفه از مسلمانان در حال جنگ	۴			۴- اخوت مؤمنین و لزوم اصلاح بین آنها و لزوم اصلاح بین دو طایفه از مسلمانان در حال جنگ	اخوت مؤمنین و لزوم اصلاح بین آنها									۱۱
۱۰		يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرُ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ عَسَى أَنْ يَكُونُوا خَيْرًا مِنْهُمْ وَلَا نِسَاءٌ مِنْ نِسَاءِ عَسَى أَنْ يَكُنَّ خَيْرًا مِنْهُنَّ وَلَا	صدری	نهی	مؤمنین	۷	تحدیر مؤمنین از تمسخر و تحقیر و نسبت دادن القاب بد به				۵- تحدیر مؤمنین از تمسخر و تحقیر و نسبت دادن القاب بد به	تحدیر مؤمنین از تمسخر و تحقیر و نسبت دادن القاب بد به									۱۰
۱۱																				۱۱	

منظومه اخلاقی مؤمنین در ارتباط با الله تعالی، رسولش و

لزوم تبعیت از خدا و رسولش و رعایت تقوای الهی و رعایت ادب در پیشگاه حضرت رسول و لزوم رفتار شایسته مؤمنین نسبت به هم و تقوای

شماره آیت	سوره حجرات ۴۹ - جزء: ۲۶	توضیح	دفعه خطاب	دفعه جمله	مخاطب کلی (عام)	رشد	موقع پیام آیات	شماره بخش	زبدهش جلد -	موضوعات اصلی بخش	پیام و موضوع معنایی بخش	زکوات	خلمه گر بخش	حقی بخش	تدبر قرآن جزء (بخش)	پیام و موضوع معنایی بخش	موضوع معنایی سوره	
۱	۲		۴	۵	۶	۷	۸	۹				۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷

شماره آیت	سوره حجرات ۴۹ - جزء: ۲۶	توضیح	دفعه خطاب	دفعه جمله	مخاطب کلی (عام)	رشد	موقع پیام آیات	شماره بخش	زبدهش جلد -	موضوعات اصلی بخش	پیام و موضوع معنایی بخش	زکوات	خلمه گر بخش	حقی بخش	تدبر قرآن جزء (بخش)	پیام و موضوع معنایی بخش	موضوع معنایی سوره	نخستین در ارتباط با الله تعالی، رسولش و سایر مؤمنین																							
																		فقار شایسته مؤمنین نسبت به هم و تقوا آنها ملاک سنجش																							
																		۹	وَأَنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلَحُوا بَيْنَهُمَا فَإِنْ بَغَتْ إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرَى فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتَّى تَلْقَى إِلَى أَمْرِ اللَّهِ فَإِنَّ فَاتٍ فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَأَقْسِطُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸	۱۹	۲۰	۲۱	۲۲	۲۳	۲۴	۲۵	۲۶	۲۷	۲۸	۲۹	۳۰
																		۱۰	إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ (۱۰)	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸	۱۹	۲۰	۲۱	۲۲	۲۳	۲۴	۲۵	۲۶	۲۷	۲۸	۲۹	۳۰	
																		۱۱	يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرُ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ عَسَى أَنْ يَكُونُوا خَيْرًا مِنْهُمْ وَلَا نِسَاءٌ مِنْ نِسَاءٍ عَسَى أَنْ يَكُنَّ خَيْرًا مِنْهُنَّ وَلَا تَلْمِزُوا أَنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوا بِاللِّقَابِ بَشَرِ الْأَسْمَاءِ الْفُسُوقِ بَعْدَ تَلْمِزُوا أَنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوا بِاللِّقَابِ بَشَرِ الْأَسْمَاءِ الْفُسُوقِ بَعْدَ	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸	۱۹	۲۰	۲۱	۲۲	۲۳	۲۴	۲۵	۲۶	۲۷	۲۸	۲۹	۳۰		
																		۱۲	يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِمَّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَبِ بَعْضُكُم بَعْضًا أَجِيبُوا حَتَّىٰ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ رَحِيمٌ (۱۲)	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸	۱۹	۲۰	۲۱	۲۲	۲۳	۲۴	۲۵	۲۶	۲۷	۲۸	۲۹	۳۰			
																		۱۳	يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ (۱۳)	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸	۱۹	۲۰	۲۱	۲۲	۲۳	۲۴	۲۵	۲۶	۲۷	۲۸	۲۹	۳۰				
																		۱۴	قَالَتِ الْأَعْرَابُ آمَنَّا فَلَمْ نَدُومُوا وَلَكِنَّ قَوْلُوا اسْلُمْنَا وَنَمَّا يَدْخُلُ الْإِيمَانَ فِي فُلُوبِكُمْ وَإِنْ تَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَا يَلِتْكُمْ مِنْ أَعْمَالِكُمْ شَيْئًا إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ (۱۴)	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸	۱۹	۲۰	۲۱	۲۲	۲۳	۲۴	۲۵	۲۶	۲۷	۲۸	۲۹	۳۰					
																		۱۵	إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ (۱۵)	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸	۱۹	۲۰	۲۱	۲۲	۲۳	۲۴	۲۵	۲۶	۲۷	۲۸	۲۹	۳۰						
																		۱۶	قُلْ اتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي يَدِينُكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ (۱۶)	۱۶	۱۷	۱۸	۱۹	۲۰	۲۱	۲۲	۲۳	۲۴	۲۵	۲۶	۲۷	۲۸	۲۹	۳۰							
																		۱۷	يُعْتَوِنَ عَلَيْهِ أَنْ اسْلُمُوا قُلْ لَأَتَمُنُوا عَلَىٰ إِسْلَامِكُمْ بَلِ اللَّهُ يَمُنُ عَلَيْكُمْ أَنْ هَدَاكُمْ لِلْإِيمَانِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ (۱۷)	۱۷	۱۸	۱۹	۲۰	۲۱	۲۲	۲۳	۲۴	۲۵	۲۶	۲۷	۲۸	۲۹	۳۰								
																		۱۸	إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ غَيْبَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ بِصِيرٍ بِمَا تَعْمَلُونَ (۱۸)	۱۸	۱۹	۲۰	۲۱	۲۲	۲۳	۲۴	۲۵	۲۶	۲۷	۲۸	۲۹	۳۰									

25) نمودار درختی سوره حجرات

با حذف برخی ستونهای جدول اکسل،
نمودار درختی سوره بدست می آید.

26) نوآوری پژوهش

در مقایسه با سایر تلاشهای صورت گرفته برای تقسیم‌بندی سوره به اجزاء ساختاری، این پژوهش دارای نوآوری و مزایایی به شرح زیر است:

- 1) ارائه نظریه تقسیم‌بندی روشن‌مند آیات به بخش‌ها.
- 2) کشف حاکمیت اصول پاراگراف‌نویسی در ساختار و محتوای سوره.
- 3) کشف نقش تعریف پاراگراف در پاراگراف‌بندی سوره.

نوآوری پژوهش (ادامه)

4) بخش‌بندی سوره با استفاده از تعریف پاراگراف و با استفاده از شواهد و نشانه‌های لفظی و در اکثر موارد بدون توجه به محتوا و صرفاً با استفاده از قواعد پیشنهادی.

5) کشف نقش اصلی و تعیین کننده «تکلم و خطابات الله تعالی و برخی نشانه‌های لفظی» در تعیین ساختار سوره.

6) از نظر این پژوهش از کارکردهای بسیار مؤثر التفات، نقش مؤثر آن در ساختارسازی سوره است.

7) پژوهشگران «پایها» را نشانه لفظی برای سیاق‌بندی می‌دانند و نه پاراگراف‌بندی، در حالیکه در این پژوهش نشانه پاراگراف‌بندی است و طبق قاعده 7 پیشنهادی، استثنائی هم وجود ندارد.

نوآوری پژوهش (ادامه)

8) کشف عدم نقش هر نوع خطاب و تکلمی غیر از «تکلم و خطابت الله تعالی» در تعیین ساختار سوره. استثناءً در ساختار سوره حمد، انسان نقش دارد.

9) کشف یکی از دلایل وجود لفظ «قل» در ابتدا یا اواسط آیات.

10) با دست‌بندی روشمند آیات به بخش‌ها حداقل یک مرحله از تعیین موضوع محوری سوره با دخالت کمتر مفسر، یا لااقل با دقت بیشتری صورت خواهد پذیرفت.

11) عمومیت قواعد پیشنهادی. تقریباً اکثر سوره‌های قرآن کریم را در بر می‌گیرد.

12) فرارگرفتن بخش‌های موضوعی این پژوهش در محدوده رکوعات. این نتیجه می‌تواند نشانگر دقت بالای این روش باشد. یعنی هیچکدام از بخش‌ها در دو رکوع قرار ندارند؛ جز در موارد استثنایی.

نوآوری پژوهش (ادامه)

13) فراهم شدن زمینه لازم برای سیاق‌بندی روش‌مند با استفاده از

خروجی این پژوهش (و با استفاده از اصول پاراگراف‌نویسی).

14) تغییر تعداد اجزاء هر فصل و سیاق، از تعدادی آیه، به تعدادی بخش. طبیعتاً آیات متعلق به یک بخش، کلاً در سیاق مربوطه قرار خواهند گرفت و احتمال فرارگیری آیات یک بخش در دو سیاق از بین خواهد رفت و این امر موجب تعیین دقیقتر ابتدا و انتهای سیاق‌ها بوده، از طرفی فصل‌بندی سوره نیز راحتتر خواهد بود.

15) تعیین سیاق از جزء به کل. اکثر مفسران و قرآن پژوهان برای تعیین سیاق سوره‌ها از کل به جزء می‌رسند؛ یعنی ابتدا با مطالعه دقیق و تدبر و انس با آیات، محدوده سیاق‌ها را تعیین و سپس با تقسیم هر سیاق به بخشهایی، با توجه به موضوع محوری سیاق، آن بخشها را تفسیر می‌کنند. در حالیکه در این روش ابتدا از جمع چند آیه، یک واحد معنایی (بخش) تعیین می‌شود تا مبنایی برای تعیین سیاق باشند.

از مزایای دیگر این روش می‌توان به این موارد اشاره کرد:

1. امکان کدگذاری آیات و در نتیجه استفاده از رایانه برای بخش‌بندی.
2. بهره‌برداری از قابلیت‌های رایانه در تحلیل و بررسی دقیق‌تر روش و همچنین سایر تحلیلها برای کشف ارتباط آیات، مقایسه سوره‌ها، کشف اشتراک معنایی چند سوره و ...
3. ایجاد زمینه برای سیاق‌بندی روش‌مند؛ همانند بخش‌بندی روش‌مند این پژوهش.
4. استخراج دقیق‌تر و روشمند موضوع محوری سوره ... ؛ با توجه به دقیق‌تر شدن محدوده سیاق‌ها.

25) نتایج حاصله:

1. سوره‌های قرآن از موضوعات و مضامین متنوعی تشکیل شده‌اند که بر خلاف ظاهر پراکنده موضوعات، بی‌ربط نیستند بلکه به عنوان اجزاء ساختاری، برای تأمین هدف و موضوع محوری سوره، ضروری و متناسب می‌باشند.

2. بر خلاف نظر برخی قرآن‌پژوهان، تنوع موضوعات و مضامین، تغییرات ضمایر، تعویض گوینده و تغییر مخاطب نه تنها از معایب قرآن به شمار نمی‌رود، بلکه یکی از عوامل مؤثر در ایجاد ساختار سوره می‌باشد.

نتایج حاصله (ادامه):

3. در این پژوهش با استفاده از این تغییرات، روش جدیدی جهت بخش‌بندی و تعیین اجزاء ساختاری سوره ارائه شد که هر یک بیانگر موضوع و مضمونی متفاوت هستند.

4. در اکثر تفاسیر و پژوهشهای قرآنی، برای تعیین سیاق از کل به جزء می‌رسند؛ یعنی ابتدا با مطالعه دقیق و تدبر و انس با آیات، محدوده سیاق‌ها را تعیین و سپس با تقسیم هر سیاق به بخش‌هایی، با توجه به موضوع محوری سیاق، آن بخشها را تفسیر می‌کنند. در حالیکه در این روش ابتدا از جمع چند آیه، یک واحد معنایی (بخش یا پاراگراف) تعیین و از مجموع دو یا چند بخش که دارای موضوعات فریب‌المضمون هستند، فصل (که تقریباً معال سیاق است) تشکیل می‌شود.

27) پیشنهادات

تا اینجا به فصل‌بندی موضوعی (سیاق بندی) به مقدار کافی پرداختیم و همچنین به هدف اصلی این اقدامات که تعیین موضوع محوری سوره است ورود نکردیم.

برای این مرحله نیز ضوابط و قواعد دیگری پیشنهاد می‌شود که با استفاده از آنها بتوان سوره را فصل‌بندی نموده و در نهایت موضوع محوری سوره را استخراج کرد.

برای تعیین موضوع محوری سوره علاوه بر روش محتوایی، می‌توان از دو روش زیر استفاده نمود:

➤ فصل‌بندی با استفاده از رکوعات. (تفسیر کابلی)

➤ فصل‌بندی با استفاده از اصول پاراگراف‌نویسی

یعنی همانگونه که طبق اصول پاراگراف‌نویسی سوره را

پاراگراف‌بندی (بخش‌بندی)

گردیم،

- ❖ طبق اصول پاراگراف‌نویسی می‌توان سوره را فصل‌بندی کرد.
- ❖ طبق اصول پاراگراف‌نویسی می‌توان سوره را قسم‌بندی کرد.
- ❖ طبق اصول پاراگراف‌نویسی می‌توان مقدمه و مؤخره سوره را تعیین کرد.
- ❖ طبق اصول پاراگراف‌نویسی می‌توان موضوع محوری سوره را استخراج کرد.

این روشها نیز در خصوص پنج سوره
مورد نظر این پژوهش اجرا شد و نتایج
قابل قبولی بدست آمد.

یعنی:

- 1) همانگونه که چینش آیات مانند چینش کلمات در قرآن کریم حکیمانه است؛ چینش پاراگراف‌ها نیز حکیمانه است.
- 2) یعنی تقدم و تأخر پاراگراف‌ها نیز با رعایت اصول پاراگراف-نویسی می‌باشد.
- 3) یعنی می‌توان پاراگراف‌ها را نیز دسته‌بندی کرد: تحت عنوان فصل
- 4) فصل از چند پاراگراف تشکیل می‌شود: پاراگراف مقدمه، پاراگراف(های) میانی و پاراگراف مؤخره یا نتیجه‌گیری
- 5) پاراگراف‌ها درون رکوعات قرار دارند.
- 6) عموماً فصل‌ها معادل رکوعات هستند.

7) چپش فصل‌ها نیز حکیمانه است

8) هر سوره از فصل مقدمه، فصل(های) میانی و فصل مؤخره تشکیل می‌شود

9) با استفاده از موضوع محوری فصل مقدمه و فصل مؤخره و با توجه به آیات خاص یا غرر آیات، موضوع محوری سوره قابل کشف است

10) مقدمه سوره و مؤخره سوره، با استفاده از فصل مقدمه و فصل مؤخره سوره قابل کشف است

11) با توجه به تعریف فصل در اصول پراگراف‌نویسی (با استناد به حدیث شریف نبی مکرم (ص)) می‌توان گفت:

❖ مقدمه سوره، بخش مقدمه فصل اول است

❖ مؤخره سوره، بخش مؤخره فصل آخر است.

12) با استفاده از این دو بخش نیز (ضمن توجه به غرر آیات) می‌توان موضوع محوری سوره را استخراج نمود.

در حدیث شریفی در کتاب کافی آمده است:
... قَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) ،
قَالَ: «قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) :
مَنْ قَرَأَ أَرْبَعَ آيَاتٍ مِنْ أَوَّلِ الْبَقْرَةِ ، وَ آيَةَ
الْكُرْسِيِّ ، وَ آيَتَيْنِ بَعْدَهَا، وَ ثَلَاثَ آيَاتٍ مِنْ
آخِرِهَا، لَمْ يَرْ فِي نَفْسِهِ وَ مَالِهِ شَيْئًا يَكْرَهُهُ، وَ لَا
يَقْرِبُهُ شَيْطَانٌ، وَ لَا يَنْسِي الْقُرْآنَ » (الكليني و
غفاري ۱۳۶۳ش، ۶۲۱ج ۲).

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۝۱ ذَٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى

لِّلْمُتَّقِينَ ۝۲ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ

وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ۝۳ وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنزِلَ

إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِن قَبْلِكَ وَيَآخِرَةَ هُمْ يُوقِنُونَ ۝۴

أُولَٰئِكَ عَلَىٰ هُدًى مِّن رَّبِّهِمْ وَأُولَٰئِكَ

هُمُ الْمُفْلِحُونَ ۝۵

* وَإِنْ كُنْتُمْ عَلَى سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُوا كِتَابًا فَرِهَنْ مَّقْبُوضَةً ۚ
 فَإِنْ أَتَى مِنْ بَعْضِكُمْ بَعْضًا فليؤدِّ الَّذِي أُوتِيَ مِنْ أَمْنَتِهِ، وَلِيَتَّقِ
 اللَّهَ رَبَّهُ، وَلَا تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَ وَمَنْ يَكْتُمْهَا فَإِنَّهُ
 فِي سَمِئَةِ قَلْبِهِ، وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴿٢٨٢﴾ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ
 وَمَا فِي الْأَرْضِ وَإِنْ تُبَدُّوْا مَا فِي أَنْفُسِكُمْ أَوْ تُخْفُوهُ
 يُحَاسِبْكُمْ بِهِ اللَّهُ فَيَغْفِرْ لِمَنْ يَشَاءُ وَيُعَذِّبْ مَنْ يَشَاءُ
 وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٨٣﴾ ءَأَمِنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ
 مِنْ رَبِّهِ، وَالْمُؤْمِنُونَ كُلُّ ءَأَمِنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ
 وَكُتُبِهِ، وَرُسُلِهِ، لَا نَفَرِقَ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ، وَقَالُوا
 سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ ﴿٢٨٤﴾ لَا يُكَلِّفُ
 اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ
 رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ
 عَلَيْنَا إصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ، وَعَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا رَبَّنَا
 وَلَا تَحْمِلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ، وَأَعْفُ عَنَّا وَاعْفِرْ لَنَا
 وَأَرْحَمْنَا أَنْتَ مَوْلَانَا فَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿٢٨٥﴾

اللهم ربنا تقبل منا انك انت السميع العليم.

امید است اگر این تلاش، خدمت درخوری است

مقبول درگاه احدیت و پیشگاه رفیع قرآن و

محضر شریف اهل بیت علیهم السلام واقع شود.

وما توفیقی الا بالله، علیه توکلت و الیه انیب

اجر صبریست که در کلبه احزان کردم

این که پیرانه سزم صحبت یوسف بنواخت

هر چه کردم همه از دولت قرآن کردم

صبح خیزی و سلامت طلبی چون حافظ

**در پایان از صبر و حوصله کلیه سروران
و استادان گرامی تشکر و قدردانی،**

**و از زحمات بی دریغ و راهنماییهای ارزنده استاد فرزانه و گرانقدرم
جناب دکتر محمدرضا آرام و استاد گرامی آقای دکتر مرادی زنجانی
صمیمانه سپاسگزارم.**

**انشاءالله که با قرآن کریم و پیامبر رحمت و اهل بیت ظاهرینش،
علیهم السلام محشور شویم.**

تقبل الله منا و منکم و

نور الله قلوبنا بالقرآن